

Värmdö kommun

Besöksadress: Skogsbovägen 9-11

Postadress: Värmdö kommun

134 81 Gustavsberg

08-570 470 00

varmdo.kommun@varmdo.sewww.varmdo.se

Riktlinje för våld i nära relationer

Dokumenttyp	Riktlinje
Diarienummer	2025VON/0134
Lagstadgat styrdokument	Nej
Ersätter styrdokument	2018VON/0050
Aktualitetsprövning	Vid behov
Ansvar	Vård- och omsorgskontoret
Beslutsnivå	Vård och omsorgsnämnden
Beslutsdatum	2025-09-11

Inledning

Denna riktlinje gäller för medarbetare inom vård- och omsorgsnämndens verksamheter och syftar till att tydliggöra ansvar, förhållningssätt och rutiner när det finns misstanke om att en individ är utsatt för våld i nära relation.

Vård- och omsorgsnämnden har inte ansvar för att utreda, fatta beslut om eller bevilja insatser kopplade till våld i nära relationer. Det ansvaret ligger hos socialnämnden i Värmdö kommun.

Däremot möter vård- och omsorgsnämndens verksamheter individer som kan vara utsatta för våld. Denna riktlinje ska därför ge medarbetare stöd att tidigt uppmärksamma våld, bemöta den enskilde med respekt och trygghet, och säkerställa att individen hänvisas till rätt instans för stöd och skydd.

Riktlinjen ska fungera som ett stöd för personal och chefer i att agera rätt och samverka med socialnämndens verksamheter i enlighet med gällande lagstiftning och kommunens samlade arbete mot våld i nära relationer.

Syfte

Syftet med denna riktlinje är att stödja medarbetare inom vård- och omsorgsnämndens verksamheter i att agera vid misstanke eller kännedom om våld i nära relation.

Riktlinjen tydliggör nämndens ansvar att bidra till tidig upptäckt, ge ett respektfullt bemötande och säkerställa att den enskilde får vägledning till rätt stödinstitutioner. Den beskriver också vikten av samverkan med socialnämnden och andra relevanta aktörer.

Riktlinjen ska fungera som ett komplement till socialnämndens övergripande styrdokument samt till respektive verksamhets ordinarie rutiner och riktlinjer. Den utgår från gällande lagstiftning och nationella riktlinjer och syftar till att minska risken för att våldsutsatta individer faller mellan stolarna i kommunens ansvarsfördelning.

Riktlinjen reglerar inte handläggning, utan syftar till att:

- personal ska kunna *upptäcka våld*
- vidta lämpliga åtgärder *inom ramen för sitt uppdrag*
- och *slussa rätt* till socialnämndens insatser

Målgrupp

Denna riktlinje vänder sig till medarbetare inom vård- och omsorgsnämndens verksamheter.

Riktlinjens målgrupp i verksamheten är personer som kan vara eller har varit utsatta för våld i nära relationer, och som vård- och omsorgsnämndens verksamheter möter i sin yrkesutövning.

Grundläggande bestämmelser

Riktlinjerna utgår från följande lagar och förordningar:

- Socialtjänstlagen (2025:400)
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- Socialtjänstförordningen (2001:937)
- Lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (2018:1197)
- Förvaltningslagen (2017:900)
- Kommunallagen (2017:725)
- Brottsbalken (1962:700)

Verksamheten vägleds av följande föreskrifter, allmänna råd samt publikationer:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39)
- Våld i nära relationer- Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (Socialstyrelsen, 2023)

Begreppsdefinitioner

Våld som utövas av närstående, i synnerhet en partner eller före detta partner, har uppmärksamats som en särskild form av utsatthet. Denna utsatthet kännetecknas bland annat av att våldsutövaren är en person som brottsoffret förväntas/förväntades ha en nära relation till. Våldet är ofta, eller riskerar att bli, upprepat och systematiskt.

Till utsattheten hör också olika beroendeförhållanden till exempel att den våldsutsatta och våldsutövaren har barn tillsammans eller att den utsatta är beroende av omsorg från den närstående.

Barn

Med barn avses en person under 18 år.

Barn som bevittnat våld

Med barn som bevittnat våld eller andra övergrepp avses huvudsakligen att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Således omfattas inte enbart fall då barnet sett våld eller övergrepp utan även andra situationer när barnet upplevt exempelvis en pågående misshandel.¹

FREDA

FREDA är standardiserade bedömningsmetoder att använda i socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer och består av tre bedömningsinstrument och en manual.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är en form av våld och kontroll som utövas för att upprätthålla en familjs eller släkts heder. Det kan innebära att personer, ofta närstående, begränsar och kontrollerar individers livsval och beteenden, och kan leda till våld, hot och i värsta fall dödligt våld. HBTQI+ personer och personer med intellektuell funktionsnedsättning har lyfts fram som särskilt utsatta grupper.

Närstående

Begreppet *närstående* är könsneutralt och avser varje individ som den våldsutsatta har, eller har haft, en nära och förtroendefull relation till. Det kan innefatta såväl nuvarande eller tidigare partnerrelationer – såsom make, maka, sambo, pojk- eller flickvän – som familjemedlemmar, exempelvis föräldrar, barn, syskon eller andra släktingar.

Utöver familjerelationer kan begreppet även omfatta andra personer utanför den biologiska eller juridiska familjen, förutsatt att relationen präglas av närhet och förtroende.

Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska alltid göras utifrån individens specifika familje- och levnadsförhållanden, med beaktande av relationens karaktär och betydelse i det enskilda fallet.²

Våld och andra övergrepp av närstående

Begreppet våld eller andra övergrepp av närstående kan avse brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken, men lagtexten begränsas inte till det. Någon straffrättslig kvalificering enligt brottsbalkens bestämmelser behöver därför inte göras. Våld som begrepp kan handla om brottsliga gärningar som fysiskt våld och sexuella övergrepp. Våld kan också vara handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott, men som sammantaget kan skapa ett mönster av utsatthet, kontroll och maktutövning. Dessa handlingar kan vara subtila, svåra att identifiera och lämnar ofta inga synliga spår men deras påverkan kan vara djupgående.

¹ Proposition 2005(06):166 Barn som bevittnat våld s.16-17

² Proposition 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor s. 31

Exempel på sådana våldsformer är:

- **Psykiskt våld**, såsom nedvärderande kommentarer, hot, skuldbeläggning, gaslighting (att få någon att tvivla på sin egen verklighetsuppfattning), eller att systematiskt ignorera eller frysa ut en person.
- **Ekonomiskt våld**, där någon kontrollerar eller begränsar tillgången till pengar, tar lån i offrets namn, eller hindrar personen från att arbeta eller studera.
- **Social isolering**, där en person hindras från att ha kontakt med vänner, familj eller kollegor, eller där relationer saboteras genom manipulation eller lögn.
- **Sexuellt våld**, som kan inkludera påtvingade handlingar, press eller manipulation kring sex, även inom en relation.
- **Materiellt våld**, där ägodelar förstörs, tas ifrån eller används som ett sätt att kontrollera.
- **Försummelse**, särskilt i beroenderelationer, där en person med ansvar medvetet ignorerar behov av omsorg, trygghet eller stöd.
- **Digitalt våld**, där teknologin används som ett verktyg för kontroll, övervakning eller trakasserier. Det kan handla om att spåra eller kontrollera någons mobiltelefon, mejl eller sociala medier utan samtycke, att sprida kränkande bilder, filmer eller information online, att skicka hotfulla eller nedvärderande meddelanden eller att använda lösenord eller tekniska begränsningar för att kontrollera tillgång till digitala tjänster.

Att förstå och synliggöra dessa olika former av våld är avgörande för att kunna förebygga, upptäcka och ge stöd till den som är utsatt.

För att förebygga och upptäcka våld samt för att ge ett heltäckande stöd till våldsutsatta vuxna och barn, liksom till barn som bevittnat våld, krävs ofta hänsyn till och beaktande av kränkningar som inte klassas som brott.

Våldsutsatt

Med våldsutsatt avses den som är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående.³

Våldsutövare

Med våldsutövare avses den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp.⁴

³ Jfr. 13 kap 1§ samt 18 kap 7§ Socialtjänstlagen 2025:400

⁴ Jfr. 13 kap 8§ Socialtjänstlagen 2025:400

Vård och omsorgsnämndens vägledande arbetsätt

Förebyggande arbete och tidiga insatser

Vård- och omsorgsnämnden ska bedriva ett systematiskt och kunskapsbaserat arbete för att förebygga och identifiera våld i nära relationer. Detta omfattar återkommande informationsinsatser för att öka medvetenheten om våld samt informera om tillgängligt stöd. Samtliga medarbetare ska ha grundläggande kunskap om vad våld är, hur det kan upptäckas och vilka åtgärder som ska vidtas vid misstanke eller kännedom om våldsutsatthet. Verksamheterna ska ha fastställda rutiner för hur de ska agera vid misstanke om våld, och medarbetare ska ha kännedom om förvaltningens organisation och tillgängliga stödinsatser för att kunna informera brukare samt säkerställa en fungerande samverkan mellan förvaltningar.

Socialtjänstens organisation, som omfattar kommunala verksamheter enligt Socialtjänstlagen (SoL), inklusive verksamheter enligt LSS (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade), har ett övergripande ansvar för att uppmärksamma vuxna och barn som utsätts för våld och säkerställa att de får det stöd de har rätt till. Kompetens inom området ska finnas i hela organisationen, inte enbart hos handläggare av våldsärenden. Strukturer och funktioner för arbetet mot våld ska vara långsiktigt hållbara.

Delaktighet

Verksamheten ska bedrivas så att den enskilde ges möjlighet till delaktighet, även när personen företräds av ombud, god man eller förvaltare. Ett respektfullt och tillgängligt bemötande är avgörande för att individen ska kunna uttrycka sina behov och påverka beslut. Bemötandet ska anpassas efter personens förutsättningar, exempelvis vid funktionsnedsättning, språkliga behov eller fysiska hinder och utgör en viktig del av rättssäkerheten i nämndens arbete.

Metoder

Arbetet med att förebygga och hantera våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck ska bedrivas med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap och evidensbaserade metoder, i enlighet med intentionerna i den nya socialtjänstlagen. Vid planering och genomförande av insatser ska hänsyn tas till professionell expertis, den enskildes behov och önskemål, samt lokala förutsättningar. Alla nya arbetsätt och metoder som införs i verksamheten ska systematiskt följas upp och utvärderas, i syfte att säkerställa kvalitet, effektivitet och rättssäkerhet i insatserna.

För att identifiera om en individ kan vara utsatt för våld eller andra övergrepp bör nämnden använda lämpliga bedömningsmetoder som vilar på evidens och beprövad erfarenhet.

Ett exempel på en sådan metod är Socialstyrelsens standardiserade bedömningsverktyg FREDA som kan stödja en strukturerad kartläggning av våldsutsatthet.

Samverkan

Vård- och omsorgsnämnden erbjuder inga särskilda insatser riktade direkt till våldsutsatta eller våldsutövare då det primärt avser socialnämndens ansvarsområde. Även ansvar för att utreda, besluta om samt erbjuda sådana insatser åligger socialnämnden. För att säkerställa att personer med erfarenhet av våld i nära relation får rätt stöd ska bistånds- och LSS-handläggare, efter samtycke, samverka med Individ och familjeomsorgskontoret. En helhetsbedömning av individens situation ska alltid ligga till grund för val av insats.

Det är därför viktigt att det finns tydliga rutiner för samverkan mellan nämnderna för att tidigt identifiera behov, samordna insatser och gemensamt hantera ärenden som kräver åtgärder från flera håll. All samverkan ska ske med beaktande av gällande sekretessbestämmelser, och endast uppgifter som inte omfattas av sekretess får delas.

Tillgänglighet

Socialtjänsten i Värmdö kommun ska vara lätt att nå och synlig på platser där målgrupper kan förväntas söka stöd. Verksamheten ska erbjuda tillgängliga kontaktvägar, även för personer som har svårt att själva söka hjälp eller ta till sig information. God tillgänglighet är en förutsättning för att snabbt kunna ge rätt stöd.

Barnperspektivet

När socialtjänsten kommer i kontakt med våldsutsatta vuxna är det viktigt att uppmärksamma om det finns barn i hemmet. Om det finns misstanke om att ett barn har upplevt våld eller andra övergrepp ska en orosanmälan alltid göras till ansvarig enhet för barn och unga. Barn som bevittnar våld i hemmet betraktas som brottsoffer enligt socialtjänstlagen och kan vara utsatta för barnfridsbrott enligt brottsbalken.⁵

Barnets bästa ska beaktas i alla åtgärder som rör barn, i enlighet med barnkonventionen som är svensk lag. Det innebär att barn ska få relevant information, ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och att deras synpunkter ska tillmätas betydelse utifrån ålder och mognad. Ett tydligt barnperspektiv ska finnas i alla utredningar där barn berörs, även i ärenden som rör våldsutsatta eller våldsutövande vuxna. Barnkonventionens artiklar ska ses som en helhet och ligga till grund för ett barnrättsbaserat arbetssätt i all offentlig verksamhet.

⁵ 4 kap. 3§ Brottsbalken 1962:700

Uppföljning och revidering

Riktlinjerna ska årligen följas upp med hänsyn till aktuell lagstiftning, föreskrifter och andra styrande dokument och revideras vid behov. Ansvaret för att riktlinjerna tillämpas och efterlevs vilar på ansvariga chefer.